

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕОГРАФІЇ ПОШИРЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗЛОВЖИВАННЯМ ВПЛИВОМ

А. С. Григорчук

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

Актуальність статті полягає в тому, що для побудови якісної та ефективної моделі запобігання будь-якому кримінальному правопорушенню важливим є всебічний аналіз його кількісних та якісних показників. У подальшому, спираючись на отримані дані, можна розробляти ефективні заходи запобігання відповідному кримінальному правопорушенню. Сказане повною мірою стосується і кримінальних правопорушень, пов'язаних із зловживанням впливом. Метою статті є дослідження географії поширення кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням впливом. З'ясовано, що найкращі результати за абсолютними показниками щодо кількості виявлених та засуджених за зловживання впливом осіб демонструють уповноважені правоохоронні органи таких областей, як Дніпропетровська, Харківська, Львівська, Хмельницька та Тернопільська. Їх сукупна частка складає 42,4%. У той час як відповідні органи таких областей як Сумська, Житомирська, Херсонська та Луганська області з сукупним результатом лише 2% вироків не продемонстрували результативних дій стосовно притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчиняють злочин, передбачений ст. 3692 КК. Досліджено географію поширення кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням впливом. З'ясовано, що за період 2013 – 2022 років вона характеризується дуже істотною територіальною нерівномірністю від 0,1 до 10,2 вироків суду на 100 тис. населення. Аналіз отриманих показників свідчить про певний парадокс, який полягає у тому, що до трійки лідерів за кількістю вироків суду виступають три сусідні західні області: Тернопільська (10,2), Чернівецька (8,5) та Хмельницька (7,5), а також одна з центральних областей – Кіровоградська (6,8), які не мають значного промислового виробництва та великої кількості населення, тобто й великої кількості апарату держслужбовців. Водночас привертають увагу дуже низькі показники промислових Донецької (1,3) та Запорізької (1,1) областей де традиційно одні з найвищих рівнів злочинності, а також м. Києва (1,9) та Київської області (1,4). Такий стан речей пояснюється, зокрема, тим, що у роботі правоохоронних органів наявні системні недоліки з виявлення корупційної злочинності. Наголошується, що зазначена проблема потребує окремого, більш ґрунтовного дослідження.

Ключові слова: кримінологічна характеристика, кількісні показники кримінально протиправного зловживання впливом, якісні показники кримінально протиправного зловживання впливом, географія поширення кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням впливом.

Постановка проблеми. Для побудови якісної та ефективної моделі запобігання будь-якому кримінальному правопорушенню важливим є всебічний аналіз його кількісних та якісних показників. У подальшому, спираючись на отримані дані, можна розробляти ефективні заходи запобігання відповідному кримінальному правопорушенню. Сказане повною мірою стосується і кримінальних правопорушень, пов'язаних із зловживанням впливом.

Одним із якісних показників злочинності виступає географія злочинності. Цей показ-

ник допомагає охарактеризувати просторовий та часовий розподіл злочинності (місця злочину, місця проживання злочинця) в світі, країні, регіонах, та типах населених пунктів. Крім того, географія злочинності з'ясовує вплив соціального середовища того чи іншого регіону на рівень та характер злочинності, встановлює межі та напрямки переміщень злочинців, а також вивчає регіональні відмінності в реакціях на злочинність [1, с. 367]. Корисність цього показника полягає у тому, що у кримінологічній науці на підставі його даних створюють карти зло-

чинності. Використання карт злочинності має допомагати правоохоронним органам визначити тенденції злочинності (головним чином у містах), визначити ресурси там, де вони, очевидно, найбільше потрібні, і розподілити сили та засоби [2, с. 554]. Іншими словами «аналіз географії злочинності дає змогу встановити, в якому регіоні потрібно докласти найбільших зусиль та зосередити більше засобів впливу на неї» [1, с. 367]. Часто саме вивчення територіальних розбіжностей злочинності важливе для глибинного порівняльного аналізу соціальних умов злочинності, факторів, що впливають на загальний її стан, у перевірці кримінологічних гіпотез [3, с. 108]. Слід констатувати, що у вітчизняній кримінології відсутні окремі дослідження географії поширення кримінально протиправних зловживань впливом, що актуалізує увагу до цього питання.

Метою статті є дослідження географії поширення кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням впливом.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Зважаючи на те, що діяння, відповідальність за вчинення якого передбачено у ст. 369² Кримінального кодексу України (далі – КК) відноситься до корупційних кримінальних правопорушень, для початку слід з'ясувати географію поширення таких суспільно небезпечних діянь.

Так, серед кримінологів відсутня єдність щодо географії розповсюдження корупційних кримінальних правопорушень.

Наприклад, за даними А.С. Політової високим рівнем облікованої корупції у 2005 р. відрізнялись такі регіони України, як: Причорноморський (Автономна республіка Крим, Миколаївська, Одеська та Херсонська області) – 3,9 %, Північно-Східний (Полтавська, Сумська та Харківська області) – 4,0% та Центральний (м. Київ, Житомирська, Київська, Кіровоградська Черкаська та Чернігівська області) – 3,5%. А у 2011 р. це були такі регіони, як: Причорноморський – 3,3% та Західний (Вінницька, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька та Чернівецька області) – 3,8% [4, с. 82]. Водночас найвищий коефіцієнт корупційної злочинності у 2005 та 2011 р.р. був у Причорноморському (відповідно 43,5 та 44,8) та Донецько- Придніпровському (відповідно 37,8 та 38,7) регіонах, а найменший – у Західному регіоні (відповідно 16,0 та 25,7) [4, с. 81].

А за даними А.М. Бабенка, протягом 2001-2013 рр. фіксувалася негативна ситу-

ація у сфері вчинення злочинів службовими особами. До негативної зони увійшли Луганська (51), Дніпропетровська (48), Одеська (45), м. Севастополь (38), Чернівецька (36) області і АР Крим (36). У решті регіонів, за розрахованими нами даними статистики МВС, фіксувалася значно менша інтенсивність злочинності у сфері службової діяльності. Така ситуація є доволі дивною. Оскільки, за оцінками міжнародних експертів Україна вважається однією з найбільш корумпованих країн світу, а у переважній більшості регіонів, що характеризуються найвищими рівнями злочинності в Україні, фіксується найменша інтенсивність злочинності у сфері службової діяльності. Це свідчить про суттєві недоліки у роботі правоохоронних органів у цьому напрямку та дуже високий рівень латентності цієї категорії злочинів [5, с. 202]. Слід відмітити, що вчений досліджував показники кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачено Розділом XVII Особливої частини КК України, а не корупційної злочинності загалом. Хоча для нашого дослідження ці дані також мають важливе значення, оскільки діяння пов'язані з одержанням неправомірної вигоди належать до обох груп кримінальних правопорушень.

Також А.М. Бабенко з'ясував, що «географічний розподіл службової злочинності на території України, як і інших злочинів, підпорядковується формуванню п'яти самостійних груп. Групи регіонів, у яких протягом 2001-2013 років фіксувалася середня інтенсивність злочинності від 24 до 27 злочинів на 100 тис. населення, за нашими даними, вважаються з низьким рівнем кримінальної враженості (Донецька (24), Київська (24), Рівненська (25), місто Київ (26), Хмельницька (26), Вінницька (27) області). Регіони з показниками інтенсивності від 28 до 29 злочинів на 100 тис. населення увійшли у групу з помірним рівнем кримінальної враженості (Житомирська (28), Кіровоградська (28), Чернігівська (28), Волинська (29), Черкаська (29) області). Групу з середнім рівнем кримінальної враженості склали регіони з інтенсивністю злочинності від 30 до 35 злочинів на 100 тис. населення (Львівська (30), Харківська (30), Полтавська (31), Запорізька (32), Миколаївська (32), Сумська (32), Херсонська (33), Закарпатська (34), Івано-Франківська (34), Тернопільська (35) області)). З високим рівнем кримінальної враженості територій від 36 до 38 злочинів на 100 тис. населення характеризувалися регіони (АР Крим (36), Чернівецька (36), місто Севастополь (38)),

і від 45 до 51 – з дуже високим рівнем кримінальної враженості (Одеська (45), Дніпропетровська (48), Луганська (51)) області»[5, с. 202-203].

Тоді як В.С. Дженчако цілком обґрунтовано вважає, що такий показник, як географія злочинності швидше за все здатний, зокрема, визначити результативність діяльності відповідних правоохоронних органів у боротьбі з такими злочинними діяннями. На підставі думок вчених та аналізу судових вироків щодо злочинів, передбачених ч.ч. 2-5 ст.191 КК України вчений робить висновок що привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем рівномірно розповсюджені по всій території нашої держави[6, с. 50-53].

Зважаючи на вищевикладене можна зробити припущення, що кримінальні правопорушення, пов'язані зі зловживанням впливом хоча і мають різні рівні інтенсивності, проте є досить розповсюдженими, тобто типовими кримінально протиправними діяннями не лише у східних, південних та деяких західних областях, а й у інших регіонах України.

Проте характеристика географії розповсюдження зловживання впливом була би неповною без відповідного узагальнення статистики роботи правоохоронних органів. За цим показником нами було проаналізовано 1000 вироків судів місцевого рівня по Україні щодо осіб засуджених за ст. 369² КК. При цьому відзначимо, що хоча статтею 369² КК доповнено у 2011 році вирок суду, згідно з Єдиним державним реєстром судових рішень, є лише з 2013 р. Отже, за результатами цього узагальнення регіони нашої держави розташувались у наступній послідовності: 1. Дніпропетровська область – 131 вирок (13,1%); 2. Харківська область – 97 вироків (9,7%); 3. Львівська область – 77 вироків (7,7%); 4. Хмельницька область – 60 вироків (6%); 5. Тернопільська область – 59 вироків (5,9%); 6. м. Київ – 58 вироків (5,8%); 7. Чернівецька область – 54 вироків (5,4%); 8. Івано-Франківська та Полтавська області – по 50 вироків (по 5%); 9. Кіровоградська та Миколаївська області – по 46 вироків (по 4,6%); 10. Одеська область – 40 вироків (4%); 11. Волинська область – 32 вироків (3,2%); 12. Закарпатська та Рівненська області – по 28 вироків (по 2,8%); 13. Київська область – 24 вироків (2,4%); 14. Вінницька область – 23 вироків (2,3%); 15. Донецька область – 20 вироків (2%); 16. Черкаська область – 19 вироків (1,9%); 17. Запорізька та Чернігівська області – по 14 вироків

(по 1,4%); 18. Сумська область – 11 вироків (1,1%); 19. Житомирська та Херсонська області – по 8 вироків (по 0,8%); 20. Автономна республіка Крим – 2 вироків (0,2%); 21. Луганська область – 1 вирок (0,1%).

З наведених даних випливає, що найкращі результати за абсолютними показниками щодо кількості виявлених та засуджених за зловживання впливом осіб демонструють уповноважені правоохоронні органи таких областей, як Дніпропетровська, Харківська, Львівська, Хмельницька та Тернопільська. Їх сукупна частка складає 42,4%. У той час як відповідні органи таких областей як Сумська, Житомирська, Херсонська та Луганська області з сукупним результатом лише 2% вироків не продемонстрували результативних дій стосовно притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчиняють злочин, передбачений ст. 369² КК.

Водночас, слід враховувати, що кількість населення у різних регіонах суттєво різниться, а тому для отримання об'єктивних показників слід врахувати коефіцієнт злочинної інтенсивності на 100 тис. населення.

Отже, якщо узяти за основу поділ А.М. Бабенка географії злочинності у сфері службової діяльності на чотири групи, а саме з низьким, помірним, високим та дуже високим рівнями кримінальної враженості, то географію кримінальних правопорушень, пов'язаних із зловживанням впливом можна умовно поділити лише на такі групи, як з дуже низьким, низьким та помірними рівнями кримінальної враженості. На нашу думку говорити про дуже високий та високий рівні кримінальної враженості зловживанням впливом, враховуючи офіційні показники, говорити не варто, оскільки їх середній показник за один рік є досить низьким для будь-якого регіону.

Отже, до групи регіонів у яких фіксувався дуже низький рівень кримінальної враженості тобто інтенсивності кримінально протиправних зловживань впливом від 0,1 до 2,2 вироків на 100 тис. населення за період 2013-2022 років, відносяться: Автономна республіка Крим (0,1), Луганська область (0,1), Житомирська область (0,9), Херсонська та Запорізька області (по 1,1), Донецька область (1,3), Київська область (1,4), Сумська область (1,5), м. Київ (1,9), Чернігівська область (2), Вінницька область (2,1) та Одеська і Черкаська області (по 2,2).

До регіонів із низьким рівнем кримінальної враженості зловживанням впливом з коефіцієнтом від 3 до 5,3 вироків на 100 тис. населення

за вказаний період, відносяться: Закарпатська область (3), Рівненська область (3,6), Волинська область (4), Львівська область (4,2), Харківська область (4,4), Полтавська область (4,9), Дніпропетровська область (5,2), Івано-Франківська та Миколаївська області (по 5,3).

Нарешті, регіонами з помірними показниками кримінальної враженості зловживанням впливом з коефіцієнтом від 6,8 до 10,2 вироків на 100 тис. населення за той же період часу відносяться: Кіровоградська область (6,8), Хмельницька область (7,5), Чернівецька область (8,5), Тернопільська область (10,2).

Отримані дані підтверджують тези А.М. Бабенка, який зазначав, що «звертає на себе очевидний парадокс правоохоронної діяльності – у найбільших за чисельністю населення, кількістю державних службовців, концентрацією підприємств різних форм власності регіонах країни (у Донецькій, Київській областях та м. Київ) реєструється найменша в Україні кількість злочинів у сфері службової діяльності. Тоді, як у регіонах з протилежними характеристиками (у Закарпатській, Івано-Франківській, Тернопільській та Чернівецькій областях) фіксується найвища інтенсивність злочинності цієї категорії» [5, с. 203].

Так, аналіз отриманих нами показників свідчить, що до трійки лідерів за кількістю вироків суду виступають три сусідні західні області та Кіровоградська область, які не мають значного промислового виробництва та великої кількості населення, тобто й великої кількості апарату держслужбовців.

Водночас привертають увагу дуже низькі показники промислових Донецької та Запорізької областей де традиційно одні з найвищих рівнів злочинності, а також м. Києва та Київської області.

Так, за даними А.М. Бабенка «п'ять регіонів промислової групи, що сконцентровані в негативній криміногенній зоні України – Донецька (11,22 %), Дніпропетровська (9,59 %), Луганська (6,82 %), Харківська (6,70 %) та Запорізька (5,68 %) області, – становлять близько половини (41 %) у структурі загальнодержавної злочинності й здійснюють найбільший тиск на стан злочинності в Україні» [5, с. 383].

Водночас, не слід особливо критикувати за низькі показники правоохоронні органи Автономної республіки Крим оскільки вони піддалися повній окупації росією на початку 2014 р. Те ж саме стосується і Луганської області, більша частина якої також була окупованою з того ж року.

Загалом можна сказати, що за період 2013 – 2022 років географія поширення кримінальних правопорушень, пов'язаних із зловживанням впливом в Україні характеризується дуже істотною територіальною нерівномірністю від 0,1 до 10,2 вироків суду на 100 тис. населення.

Отже, ми цілком згодні тезами А.М. Бабенка, що «описана ситуація свідчить не стільки про вищу враженість західних регіонів службовою злочинністю, а про системні недоліки правоохоронних органів з виявлення злочинності у цій сфері та надзвичайно високий рівень злочинності даної категорії у регіонах промислової групи та столичного типу» [5, с. 203], а також тим, що «за оцінками міжнародних експертів Україна вважається однією з найбільш корумпованих країн світу, а у переважній більшості регіонів, що характеризуються найвищими рівнями злочинності в Україні, фіксується найменша інтенсивність злочинності у сфері службової діяльності» [5, с. 202]. Тобто низькі показники щодо кількості виявлених випадків зловживання впливу, як і інших корупційних кримінальних правопорушень, можна пояснити маніпуляціями правоохоронних органів зі статистичною інформацією, їх штучним покращенням показників своєї роботи, посиленням латентності корупційних злочинів через «обережність» корупціонерів, які не бажають бути викритими органами кримінальної юстиції, тощо [7, с. 125].

Висновок. На підставі проведеного дослідження вироків суду за ст. 369² КК можна зробити висновок, що за період 2013 – 2022 років географія поширення кримінальних правопорушень, пов'язаних із зловживанням впливом в Україні характеризується дуже істотною територіальною нерівномірністю від 0,1 до 10,2 вироків суду на 100 тис. населення.

Аналіз отриманих нами показників свідчить про певний парадокс, який полягає у тому, що до трійки лідерів за кількістю вироків суду виступають три сусідні західні області: Тернопільська (10,2), Чернівецька (8,5) та Хмельницька (7,5), а також одна з центральних областей – Кіровоградська (6,8), які не мають значного промислового виробництва та великої кількості населення, тобто й великої кількості апарату держслужбовців. Водночас привертають увагу дуже низькі показники промислових Донецької (1,3) та Запорізької (1,1) областей де традиційно одні з найвищих рівнів злочинності, а також м. Києва (1,9) та Київської області (1,4). Такий стан речей можна пояснити, зокрема, тим, що у роботі правоохоронних органів наявні

системні недоліки з виявлення корупційної злочинності. Тому зазначена проблема потребує окремого, більш ґрунтовного дослідження.

Список використаних джерел:

1. Фіалка М.І. Показники злочинності. *Вісник Асоціації кримінального права України*, 2016, № 2(7). С.361-367.
2. Колодчин Д.В. Стан, рівень, динаміка та структура злочинності серед осіб, які перебувають на обліку уповноваженого органу з питань пробації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №11. С. 553 – 557.
3. Давидова Т.О. Система кількісних та якісних показників як основа дослідження кримінологічної характеристики корупції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. №5. С. 107-110.
4. Політова А.С. Географія корупції в Україні. *Вчені записки Таверійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. Том 26 (65). 2013. № 2-1 (Ч. 2). С. 78-83.
5. Бабенко А.М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання: дис. ... доктора юрид. наук. Запоріжжя, 2015. 515 с.
6. Дженчако В.С. Кримінологічна характеристика та запобігання привласненню, розтраті або заволодінню чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2021. 244 с.
7. Маршуба М.О. Корупційна злочинність в Україні: сучасний стан та основні стратегії протидії. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2016. Випуск 31. С. 123-134.

Hryhorchuk A. S. Some aspects of researching the geography of the spread of criminal offenses related to the abuse of influence

The relevance of the article lies in the fact that in order to build a high-quality and effective model for the prevention of any criminal offense, a comprehensive analysis of its quantitative and qualitative indicators is important. In the future, based on the received data, it is possible to develop effective measures to prevent the relevant criminal offense. This fully applies to criminal offenses related to abuse of influence. The purpose of the article is to study the geography of the distribution of criminal offenses related to the abuse of influence. It was found that the best results in terms of absolute indicators regarding the number of persons detected and convicted for abuse of influence are demonstrated by authorized law enforcement agencies of such regions as Dnipropetrovsk, Kharkiv, Lviv, Khmelnytskyi and Ternopil. Their combined share is 42.4%. While the relevant bodies of such regions as Sumy, Zhytomyr, Kherson and Luhansk regions, with a combined result of only 2% of sentences, did not demonstrate effective actions in bringing to criminal responsibility persons who commit the crime provided for in Art. 3692 of the Criminal Code. The geography of the spread of criminal offenses related to the abuse of influence has been studied. It was found that for the period 2013-2022 it is characterized by a very significant territorial unevenness from 0.1 to 10.2 court verdicts per 100,000 population. The analysis of the obtained indicators shows a certain paradox, which consists in the fact that three neighboring western regions are among the top three in terms of the number of court verdicts: Ternopilsk (10.2), Chernivtsi (8.5) and Khmelnytsky (7.5), as well as one of the central regions is Kirovohradsk (6.8), which does not have significant industrial production and a large population, that is, a large number of civil servants. At the same time, the very low indicators of the industrial Donetsk (1.3) and Zaporizhzhya (1.1) regions, which traditionally have one of the highest levels of crime, as well as the city of Kyiv (1.9) and the Kyiv region (1.4) attract attention. This state of affairs is explained, in particular, by the fact that there are systemic deficiencies in the work of law enforcement agencies in the detection of corruption crimes. It is emphasized that the specified problem requires a separate, more thorough study.

Key words: *criminological characteristics, quantitative indicators of criminal abuse of influence, qualitative indicators of criminal abuse of influence, geography of distribution of criminal offenses related to abuse of influence.*